

ЩОНЕДІЛІ ввечері моя місцева громадська радіостанція ретранслює старі програми. Кілька років тому я їхав додому й слухав за кермом програму «Королівський концерт»^{*}. Це був концерт, який вийшов в ефір для військових під час Другої світової війни. Епізод, на який я натрапив, виявився радіопрограмою, що транслювалася наступного дня після Дня перемоги над Японією 15 серпня 1945 року.

У головних ролях були деякі з найвидатніших постатей століття: Френк Сінатра, Марлен Дітріх, Кері Грант, Бетті Девіс^{**} і багато інших. Проте найразючішою особливістю шоу була його загальна атмосфера, сповнена скромності й прагнення триматися в тіні. Союзники щойно здобули одну з найславетніших військових перемог в історії людства. Однак ніхто не бив себе у груди. Ніхто не зводив тріумфальних арок.

«Здається, оце й усе, — розпочав ведучий Бінг Кросбі^{***}. — Що сказати в таку хвилину? Не варто підкидати свого капелюха в повітря. Це для звичайних свят. Я вважаю, єдине, що кожен може зробити, це подякувати Богові, що все закінчилося». Залучила урочиста версія «Аве Марії» у виконанні мецо-сопрано Різ Стівенс, і потім, узагальнюючи атмосферу, знову заговорив Крос-

* «Королівський концерт» — вистава за королівським наказом у театрі, яку відвідує король.

** Бетті Девіс (повне ім'я — Рут Елізабет Девіс; 1908–1989) — американська акторка кіно, театру й телебачення, популярна в 1930–1940 роки. Лауреат двох премій «Оскар» (1935, 1938), «Золотого глобуса», «Еммі». Перший президент Американської академії кіномистецтва.

*** Гаррі Лілліс «Бінг» Кросбі (1903–1977) — американський співак і актор, один з найуспішніших виконавців естрадно-джазових композицій.

бі: «Утім, сьогоднішній день ми переживаємо зі смиренням у глибині душі».

Ця думка повторювалася протягом усієї програми. Актор Мередіт Бьорджесс прочитав уривок зі статті військового кореспондента Ерні Пайла. Пайл загинув за кілька місяців до закінчення війни, та в статті він визначив наперед, що означатиме ця перемога: «Ми виграли цю війну завдяки нашим хоробрим чоловікам і багато чому іншому — завдяки Росії, Великобританії та Китаю, плину часу й тому, що щедро обдаровані природними ресурсами. Ми перемогли не тому, що Провидіння створило нас кращими за решту людей. Я сподіваюся, що в нашій перемозі ми відчуємо більше вдячності, ніж гордості».

Шоу віддзеркалювало реакцію країни загалом. Бувало, звісно, що під час святкувань емоції виплескували через вінця. Матроси в Сан-Франциско захопили канатну дорогу й пограбували магазин лікєро-горілчаних напоїв. Вулиці кравецького кварталу Нью-Йорка* були вкриті 10-сантиметровим шаром конфеті[†]. Проте настрої був суперечливий. Радість поступилася місцем серйозності й сумнівам у собі.

Утім, радість перемоги була частковою, бо війна стала настільки епохальною подією й пролила такі ріки крові, що окрема людина проти неї почувалася мізерною. Зважаючи, до того ж, і на те, як закінчилася війна в Тихому океані — вибухом атомної бомби. Увесь світ тоді став свідком дикої жорстокості, на яку здатні людські істоти. Ось тут і зараз була зброя, яка могла зробити цю жорстокість апокаліптичною. «Звістка про перемогу була настільки ж просотана скорботою й сумнівами, наскільки й радістю та вдячністю», — написав того тижня Джеймс Ейджі** у передовиці для журналу «Тайм» (Time).

Проте скромна атмосфера Королівського концерту була не просто чимось на зразок настрою чи стилю. Люди в тій передачі були

* Кравецький квартал (англ. Garment district) — місцевість в окрузі Мангеттена, що є діловим і культурним центром Нью-Йорка, де зосереджено багато бутиків, крамниць із одягом і центрів моди; відомий уже на початку ХХ століття.

** Джеймс Руфус Ейджі (1909–1955) — американський письменник, поет, сценарист і журналіст.

частиною однієї з найзначніших історичних перемог усіх часів, але вони і словом не обмовилися про власну винятковість. Вони не друкували наліпок на бампер, які відзначали б їхню особисту неперевершеність. Їхнім першим інстинктивним бажанням було нагадати собі, що вони, по суті, нічим не кращі за когось іншого. Їхнім колективним імпульсом було застерегти самих себе проти гордості й самовихваляння. Вони інтуїтивно опиралися природній людській схильності до надмірного себелюбства.

Я приїхав додому раніше, ніж програма закінчилася, і якийсь час продовжував слухати концерт уже на під'їзній доріжці біля будинку. Потім я зайшов додому й увімкнув футбольний матч. Квотербек передав короткий пас ресіверу*, якого майже миттєво на другому метрі збили з ніг суперники. Гравець захисту зробив те, що зараз роблять усі професійні спортсмени в моменти особистих досягнень. Коли камера затрималася на ньому, він виконав хвалькуватий переможний танок. У мене майнула думка, що я спостерігав більше самозвеличення після успішної комбінації на двох ярдах, ніж після перемоги Сполучених Штатів у Другій світовій війні.

Цей неістотний контраст став точкою відліку для низки міркувань. Мені подумалося, що така відмінність може символізувати зсув у культурі, зсув від культури скромності, яка твердить: «Немає нікого, кращого за мене, але і я не кращий за когось іншого», — до культури самореклами, яка заявляє: «Подивися на мої досягнення, я дуже особливий». Той контраст був немов вхідною брамою до різних життєвих шляхів у цьому світі.

Маленьке «я»

За роки, що минули після того пам'ятного випадку з «Королівським концертом», я детально вивчив і переосмислив той період і роль видатних людей тієї доби. Завдяки цьому дослідженню я збагнув насамперед те, що ніхто з нас не захотів би повернутися

* Квотербек (QB) — гравець команди нападу в американському й канадському футболі, який отримує м'яч від центру і починає розіграш. Ресівер (зайд ресівер; WR) — гравець, який спеціалізується на прийомі пасів.

до культури середини ХХ століття. У ній було більше расизму, сексизму й антисемітизму. Якби ми жили в ті часи, більшість із нас не мали б тих можливостей, що маємо тепер. Крім того, це була нудна культура з прісною їжею й однаковими житловими умовами. Це була емоційно холодна культура. Зокрема батьки часто були не здатні висловити свою любов до власних дітей. Чоловіки були неспроможні побачити глибину у власних дружинах. Багато в чому нинішнє життя стало ліпшим, аніж тодішнє.

І раптом мені спало на думку, що, можливо, тоді така риса, як скромність була поширена більше, ніж тепер, що тоді був моральний клімат, який корінням сягав глибини віків, але нині втратив свою вагу, і спонукав людей бути більш скептичними до власних бажань, краще усвідомлювати власні вади, більше зосереджуватися на боротьбі зі своїми недоліками й перетворенні слабких сторін на сильні. Люди тієї традиції були менш схильні вважати, що потрібно обов'язково негайно ділитися з усім світом кожною думкою, емоцією чи кожним досягненням.

Масова культура видавалася більш стриманою в епоху «Королівського концерту». Тоді не було меседжів на футболках, не було знаків оклику на клавіатурах друкарських машинок^{*}, не було розмаїття стрічечок із побажаннями з будь-якого приводу, ані марнославної номерних знаків для авто, ані наліпок на бампер із гаслами особистого чи етичного характеру. Люди не хизувалися своєю належністю до університету чи тим, де провели відпустку, приклеюючи маленькі наліпки до заднього скла своїх автівок. Коли хтось, маючи занадто високу думку про себе, вистрибував зі штанів, самовдоволено співаючи собі дифірамби, соціальні санкції (якщо вже вони застосовувалися) були жорсткішими.

Суспільні принципи були втілені в скромному стилі таких акторів, як Грегорі Пек і Гері Купер, чи персонажа Джо Фрайдей із серіалу «Драгнет». Коли Гаррі Голкінс^{**}, помічник Франкліна Руз-

^{*} До 1970-х років на звичайних друкарських машинках не було знака оклику. Замість нього друкували крапку, а потім, повернувшись назад, апостроф.

^{**} Гаррі Ллойд Голкінс (1890—1946) — американський державний і політичний діяч, найближчий соратник і Міністр уряду в кабінеті 32-го президента США Франкліна Рузвельта (1882—1945), один із провідних політиків Нового курсу Рузвельта.